

Prilog Virja borbi protiv „kuenovštine“

Nakon »bana pučanina« Ivana Mažuranića (1873-1880.) i »bana kavalira« grofa Ladislava Pejačevića (1880-1883.) na bansku stolicu u Hrvatskoj dolazi »ban režimlja« grof Dragutin Khuen Hedervary (1883-1903.). Kao vladarev pozdanik budno je bdio nad dualizmom carevine, a kao Mađar po uvjerenju i osjećanju zdušno je služio nagodbenjačkoj politici gušeći nemilice svaku slobodu u Hrvatskoj. Metode što ih je primjenjivao na izborima za Hrvatski sabor, mogle bi poslužiti kao uzor svim režimima koji žele pod bilo koju cijenu zadržati vlast i likvidirati svaku opoziciju. Igrajući na kartu Srba, koje je postavljao na važnije položaje u Hrvatskoj, on je perfidno gradio svoju vlast i prevlast. Ojačana politička samosvijest Hrvata, a posebno njihove inteligencije, dovela je do osjećaja da je Khuenova vladavina najprotuhrvatskiji režim XIX. stoljeća. O tome kako su Hrvati doživljavali Khuena i njegovu vladavinu pisao je Franko Potočnjak u brošuri »Kako se drži prosti lopov na banskoj stolici« objavljenoj 1902. godine. Među ostalim on piše: »Hrvatska je zemlja bezakonja i demoralizacije. U njoj ne postoji zakon ni za koga ni za što, u svem i svačem vlada i odlučuje jedino volja i zahtjev šefa vlade, bana Dragutina grofa Khuena Hedervarya, po čijoj komandi sudovi sude i osuđuju, upravne oblasti gnjave i dave pučanstvo. Sabor na sva bezakonja i lopovluke sudova oblasti šuti, okrutnosti odobrava, stvara zakone ubitačne i štetne po zemlju, podlo se i kukavički klanjajući i povijajući svojem priznanom i proglašenom vodi »preuzvišenoj« prosto varalici-banu. Priznati valja istinu, bezakonje odozgo ne poznaje granice, samovolja ne nalazi ni na kakve prepreke jer Sabor sve odobrava, do kralja ne ima nikomu puta, a dospije li što do njega, tada mu se stvar krivo prikaže ili se prosto zabašuri. Štampe ne ima nikakve i ne van one i onakve kakvu dopušta, trpi i propušta »preuzvišena prosta varalica« ban hrvatski ...«

Pritisak i nasilje Khuenova režima osjećalo se svugdje, u svim dijelovima Hrvatske, ali se zato svugdje javljao i otpor. Potvrđuju to i događaji iz Virja vezani za otkriće spomenika hrvatskom pjesniku i glazbeniku Ferdi Rusanu.²

Ferdo Rusan, ilirac, gotovo dvadeset i pet godina proveo je u Virju. U Virju je, kako to navodi Tomislav Godek, »spjevao skoro sve svo-

Ferdo Rusan

Ilirac Ferdo Rusan

Na narednoj stranici:

Faksimil s imenima i prezimenima darovatelja (među kojima je i Khuen Hedervary), prilikom skupljanja novčanih priloga za podizanje spomenika Ferdi Rusanu

Arak

za kupljenje dobrovoljnih prinosaćak u svrhu dozvoljnoga
po visokoj kraljevskoj vladi podignuća spomenika pokoj
nomu kraljevskom pjesniku, Ferdi Rusanu, u Vrgju.

Ime P. a. darovatelja	Parova, u gr. a.	Ime P. a. darovatelja	Pror. izn. gr.
Kluen Hedervary	50.	Bar. Zmajić	25 50
Ladislav Pejačević	20	Nikla Ceraković	10
Ladislav Pejačević	50	Dane Stanković	10
Clot Vranosazy Buratty	50	Dane Stanković	10
Mihalević nadbiskup	50	Tad Smidiklas	10
Mihalević nadbiskup	50	Tad Smidiklas	10
Pavlešić bisk.	15	M. Sladović	10
F. Gašparić bisk.	10	N. Šipuš	10
Milan Stanković	10	F. Türk ml.	10
Krestić Nikola	10	M. Beruta	37
Krestić Nikola	10	Mikš Koloman	10
Bedeković Koloman	20	Pet. Šliapčević	10
Vlastelinetvo Inkey	50	Virovoč Martić žestak, kot. predstojnik	413
	285	sa braćo u selišćama putem putnika J. Šalović	80
			298

je pjesme, jednako ondje ustrojio, ravnao i podržavao hrvatsko dobrovoljno glumačko društvo. Time je budio hrvatski narod i širio popljevku iz Virja.³ Nije stoga čudo da su mu prijatelji i štovatelji odlučili u Virju podići spomenik. Na prijedlog Rusanova druga i prijatelja Franje Lugarića⁴ osnovan je privremeni Odbor za podignuće spomenika, odmah nakon Rusanove smrti, a kad je stiglo odobrenje od vlade iz Zagreba za skupljanje dobrovoljnih priloga, konstituiran je stalni odbor. Predsjednik odbora bio je Franjo Lugarić. Odbor je odmah počeo prikupljati novčane priloge. Među darovateljima našao se i ban Khuen Hedervary. Bio je to još jedan vješt potez lukavog bana u vođenju politike. Pripreme su dobro tekle, novac je skupljen, spomenik izrađen i postavljen u središtu Virja, u parku oko crkve. Javno i svečano otkriće spomenika trebalo se obaviti 30. svibnja 1886. godine. Program za svečanost već je bio sastavljen i obznanjen hrvatskoj javnosti ali se u sve umiješala Khuenova vlast koja je budno bdjela da se narodne manifestacije ne bi pretvorile u protukuenovske demonstracije. Kraljevska podžupanija u Koprivnici zatražila je od Odbora za priređenje Rusanove svečanosti imena svih govornika koji bi imali govoriti prigodom otkrića, kao i njihove govore, uz strogu opomenu da će na proslavi moći govoriti samo oni govornici kojih govori budu odobreni od vlasti.

Međutim, Odbor na to nije pristao. Na svojoj sjednici, održanoj 22. svibnja 1886. godine, s gnušanjem je odbio ovaj ponižavajući zahtjev i donio odluku da se odustane od svake javne svečanosti. Odmah potom o toj odluci obaviještena je i javnost. Gotovo sve hrvatske novine donijele su objavu, potpisanu od Franje Lugarića, koja glasi: »Podpisani kao bivši predsjednik odbora za priređenje Rusanove svečanosti stavlja ovime do znanja svoj p.n. gospodi, koja su se odlučila upitnu svečanost svojim posjetom počastiti, da je dotični odbor u svojoj dne 22. o.m.j. držanoj sjednici većinom glasova zaključio odustati od svake javne svečanosti u predmetu otkrića Rusanova spomenika, jer je naišao na nenadane i neprevidljive zaprieke. Spomenik je jur postavljen i stoji otkrit na trgu virovskomu. U ime bivšega odbora: F. Lugarić.«⁵

Iako objava ne govori o pravim razlozima odustajanja, javnost je i o tome istodobno bila obaviještena. »Obzor« je, naime, u istom broju kad i objavu, donio vijest od prijatelja iz Bjelovara o nalogu kr. podžupanije u Koprivnici da pri otkriću Rusanova spomenika nitko ne smije govoriti »koga na to ne ovlasti odbor te čiji govor ne bude bar tri dana prije svečanosti podnešen na uvid podžupaniji i po istoj oblasti odobren.«⁶ Već slijedeći dan donio je uvodnik pod naslovom »Cenzura misli«, u kojem se oštro i argumentirano suprotstavlja postupku koprivničke podžupanije. Uz ostalo tu piše: »Imamo zakon, koji dokida preventivnu cenzuru tiskopisa. Ovaj zakon počiva na načelu, da nitko

Na broj 60.

Veleoslavnoj K. podžupaniji u
Koprivnici.

Ispravak iz izvornika učenjova pisma od 4/6
19. 5. 1886. pr. dostavlja potpisani u pri-
v. listu pod f. dostaviti prij. zapisnik i u spisnici
odbora za priređenje Rusanove svečanosti od
22. 5. 1886. sa sljedećim sadržajem:

- Odbor za priređenje Rusanove svečanosti sastavljen je od sedam članova, koji su:
 - gop. Martin Bartarić obli. načelnik,
 - gop. Mijana Šušterić podnačelnik,
 - gop. Antun Barjane obli. članik,
 - gop. Augustin Štikalica gostarmitz,
 - gop. Noleman German gostarmitz,
 - gop. Mija Tomac učitelj,
 - podpisani Franjo Lugarić kao predsjednik odbora.
- Odbor na svojoj sjednici od 22. 5. 1886. sudjelovali su gop.: Martin Bartarić, Augustin Štikalica, Noleman German, Mija Tomac i fr. Lugarić, donim su gop. Mijana Šušterić i Antun Barjane odsutni bili.
- O primopisu nije nitko od prisutnih gop. odobrio, nego svi su se, da u razgovoru i u javno objelodanjanu svečanost odustali, jer bi se bila u protivnom postrojila za nastojanje i kodom odbora, što se je, jer u slučaju da isto dostojnije postavljen pot. fr. Rusanova, na jer nitko od gop. odobrio nije bio odobreni, nego oni odgovornosti, koji su je nametala da Veleosl. K. podžupanija nametne ovom posustavu, i da budu tako dugo, dok bude svečanost trajala, tako bi odobreni, da spomenika, tako i takih govora, jer bi se, ako oni, koji su se odobreni budu, i koji govori budu, na ovaj način odobreni, i bio je odbor priređen dostati od svake javne svečanosti, prigodom otkrića Rusanove spomenika, i u tom smislu glasovao je i potpisani.
- Članovi odbora za priređenje upisane svečanosti povratili su se dotičnom, čim budu podneta, jer nitko nametati ne može ni u koji u svaku taku svečanosti.

U Virju 4/6. 1886

F. Lugarić

Faksimil odgovora Franje Lugarića kralj. podžupaniji u Koprivnici

neodgovara za svoje misli, dok ih javno neočituje. Znađe li podžupanijska oblast koprivnička za taj zakon? Nije li ona kadra izvoditi iz nje konsekvencije za slobodu govora? Neka nam ta oblast pokaže zakon, koji ju ovlašćuje na odredbu, koju je izdala. Mi ju na to u ime povredeni »narodnih osjećaja, u ime samosviesti hrvatskoga naroda« pozivamo, i podjedno izjavljamo glasno i jasno, da je onom odredbom počinjeno grdno bezzakonje, i očekujemo, da će vlada pozvati na što strožu odgovornost činovnika, koji se usudio posegnuti poganskom rukom na najdragocienije pravo čovjeka, rušiti uvjete slobodnoga i ustavnoga života. Odobri li vlada ovakovo bezzakonje, tada neka nam nit-

ko nekaže, da živimo u ustavnoj državi, da uprava poštuje zakon, tada ćemo glasno utvrditi, da u Hrvatskoj ne vlada zakon već samovolja administrativne oblasti, da gospoduje najkukavniji policijski sistem. Ne, ne, vlada nemože odobriti toli sablazni izliv birokratičke samovolje, i anakronističke policijske duše, ona će uredovnu zloropabu koprivničke oblasti eksemplarno kazniti, da se u nju neugledaju drugi administrativni činovnici, ona će postupati, da odkloni svaku solidarnost sa odredbom, koja bi u zemlji probudila opravdanih sumnja o iskrenosti ustavnih načela one vlade, koja bi ju odobrila. Što je odredila koprivnička oblast, to nije nikada odredio najbezobzirniji policijski komisar

OBZOR

Izdaje svaki dan osim nedjelje i blagdana na celom arku.

Cijena mu je:

u Zagrebu na četvrt godine . . . 8 for. 50 ak.
 komu se u kuću šalje 4 — —
 s poštom u tuzemstvo 4 — 50
 s poštom u inozemstvo 8 — 50

Predplata prima uprava u Preradovićevoj ulici broj 8.

Uredništvo nalazi se u Preradovićevoj ulici broj 8, kuća diocizlike stihara. — Listove ne-frankirane naprima ni uredništvo ni uprava. Nakopis navlađuje se.

OBZOR.

Br. 120.

U Zagrebu, u sriedu 26. svibnja.

Cenzura misli.

U jučerašnjem smo listu priobćili naredbu koprivničke podžupanijske oblasti, kojom se zahtjeva ni manje ni više nego da joj se predlože na odobrenje govori, koji će se govoriti prigodom svečanosti odkrića Rusanova spomenika. Spomenuta oblast, da nebude ni najmanje dvojbe o obsegu njezine naredbe, specificira potanko, da su njezinjoj cenzuri podvrgnuti govori, koji će se govoriti kod samoga odkrića spomenika, kod banketa i komersa.

Čitajući taj fermas, mi u prvi mah pomislimo, da se nekomeu prohtjelo, da nas mistificira. I zaista, kao kako sudili o slobodoumju i ustavnoj čudi naše uprave, bilo nam je teško govoriti, da je ona sposobna izdati odredbu, kakova može se jedino roditi u tamnih pisarah najabsolutističnije države, države, u kojoj se i misao državljana podvrgava cenzuri prije, nego li joj se dopušta do izraza.

Mi bi razumjeli, ako i neodobrili, da je podžupanijska oblast zabranila svaku svečanost, zabranila dapače, da se omijelomu narodnomu glasbeniku podigne spomenik. Ovakovu bi odredbu bili smatrali signaturom današnje ere, no odredba, koju jučer priobćismo, jest atentat na najprimtivnije pojmove slobode, je uvrieda, kojom se očituje prezir stožerna prava individua, prava, da nitko nekontrolira njegove misli, za izraz kojih nastaje tek njegova odgovornost, ona je odredba pravi uzazov naroda, o kojem se može pomisliti, da će mirnom dušom podnieti takovo poniženje, onom je odredbom pogružen zakon, oskrvnuto najsvetije načelo, kojim se upravila u državah koje

strativne oblasti. da gospoduje najkukavniji policijski sistem. Ne, ne, vlada nemože odobriti toli sablazni izliv birokratičke samovolje, i anakronističke policijske duše, ona će uredovnu zloropabu koprivničke oblasti eksemplarno kazniti, da se u nju neugledaju drugi administrativni činovnici, ona će tako postupati, da odkloni svaku solidarnost sa odredbom, koja bi u zemlji probudila opravdanih sumnja o iskrenosti ustavnih načela one vlade, koja bi ju odobrila. Što je odredila koprivnička oblast, to nije nikada odredio najbezobzirniji policijski komisar Bachove uprave, koji je znao, da i absolutistički austrijski kazneni zakon u §. 11. štiti slobodu misli. Taj je zakon povredjen spomenutom podžupanijskom odredbom. Za tu povredu dati će pouzdanu vladu zadovoljstinu uvredjenomu pravnomu čuvstvu zemlje.

Nu motrimo naumijenu virjansku svečanost sa stanovišta najtesnogrudnije policije, da vidimo dali je njezina tendencija prietila najmanjom pogibelji javnomu poredku, da vidimo, da li je prikaza vriednoga starca, u kojega je titrala božanstvena iskra narodna glasbe, mogla nadahnuti govornike mislima, pogibeljima državnomu redu, političkomu kojemu sustavu, lojalnim osjećajem Hrvata, vjeri, moralu, pristojnosti?

Imala se doduše proslaviti uspomena »ilirskog a« glasbenika, nu to nemože biti razlogom, da koprivnička oblast kontrolira što koji govornik misli o ilirskom pokretu, kod kojega je Rusan častno sudjelovao. Zar je razlaganje ilirskih težnja na prosvjetnom polju, danas zabranjeno u Hrvatskoj? Istina je, »ilirizam« bio je naperen proti ludoj misli magjarizacije Hrvatske, ter sva je prilika, da bi koj govornik bio spomenuo ta-

pa nam se i to zabranjuje od oblasti načinom, s kojega nas oblieva rumenilo stida pred svietom, koji će doznati, kako smo duboko pali. Svi u istinu poštenu, ustavni i slobodni život ljubeći elementi zemlje, bez obzira na državno-pravne svoje programe, svi, kojim sviest nedopušta podnieti policijsku prepotenciju, morali bi se složiti, da uože što svetčanijski prosvjed proti sistemu, koji se toli bezobzirno pomolio u odredbi koprivničke političke oblasti.

Zagreb, 26. svibnja.

Magjari kao uvijek u hrvatske stvari, tako ni sada nemogu se uputiti u nuncij hrvatskoga kraljevinskoga odbora, te po onom što javlja »Agr. Ztg.«, ostaje malo izgleda, da će se izpuniti i čedne želje što ih u nuncij šiožila kraljevinska deputacija, izabrana po većini hrvatskoga sabora. »Agr. Ztg.« primila je naime iz Pešte, sigurno iz pravog izvora, o zaključkih ugarskoga kraljevinskoga odbora sljedeće:

»Može se reći, da su svi članovi kraljevinskoga odbora kao i ministri, koji su sjednici prisustvovali, Nili nadahnuti jednodušnom željom, da se tražbinam Hrvatske po najboljoj mogućnosti zadovolji. Prema mnogim tegubam naglašeno je, da bi jim se bilo s najvećom spremnošću doskočilo, da su jih hrv. slav. zastupnici na zajedničkom saboru predstavili pa uztražili da se uklone. U svakom pogledu očitovala se u odboru najveća pomirljivo i u svih točkah izvrijala se spremnost, izdi hrvatskim željam u susret. Kod mnogih točkah izkazali su ministri, kake se je s ugarske strane već prije nastojalo, zadovoljiti hrv. tražbinam, što se brojevi može dobazati. Kod nekih zahtjeva nije se ugarski kraljevinski odbor mogao postaviti na stanovište hrvatskoga kraljevinskoga odbora, i li za to. Što se ti zahtjevi za sada prema po-

Faksimil napisa iz »Obzora« od 26. svibnja 1886. godine

Bachove uprave, koji je znao, da i absolutistički austrijski kazneni zakon u § 11. štiti slobodu misli. Taj je zakon povređen spomenutom podžupanijskom odredbom. Za tu povredu dati će pouzdano vlada zadovoljštinu uvređenom pravnom čuvstvu zemlje... Imala se doduše proslaviti uspomena »ilirskog« glasbenika, nu to ne može biti razlogom, da koprivnička oblast kontrolira što koji govornik misli o ilirskom pokretu, kod kojega je Rusan častno sudjelovao. Zar je razlaganje ilirskih težnja na prosvjetnom polju, danas zabranjeno u Hrvatskoj? Istina je, »ilirizam« bio je naperen proti ludoj misli magjarizacije Hrvatske, ter sva je prilika, da bi koj govornik bio spomenuo tadašnju borbu; nu ovo i opet nije razlog, da se svetčanost onemogući... Svi u istinu poštenji, ustavni i slobodni život ljubeći elementi zemlje, bez obzira na državno pravne svoje programe, svi, kojim sviest nedopušta podnieti policajnu prepotenciju, morali bi se složiti, da ulože što svetčaniji prosvjed proti sistemu, koji se toli bezobzirno pomolio u odredbi koprivničke političke oblasti.«⁷

Izvide iz »Obzorova« uvodnika donijela je i pravaška »Hrvatska«. Što više, između opozicione »Hrvatske« i režimskih »Narodnih novina« i »Agrar Zeitung-a« razvila se oštra polemika oko ovog slučaja.⁸

Otkazivanje javne svečanosti, predviđene za otkriće Rusanova spomenika, kao i davanje velikog publiciteta tom događaju ozbiljno je uznemirilo Khuenov režim.⁹ Stoga je naumio pošto-poto spasiti ono što se moglo spasiti. Kako na 30. svibanj, dan kad je trebalo otkriti spomenik, pada i Rusanov imendan, to je režim odlučio iskoristiti tu prigodu. Narodni zastupnik virovskog izbornog okruga, barun Bartol Zmaić, izabran zahvaljujući Khuenovu novom izbornom redu, došao je u Virje i 30. svibnja, za imendan, položio vijenac na Rusanov spomenik. Istog dana u 13 sati »sastalo se oko 30 osobah na svetčanom objedu, koji je presvietli gosp. barun Zmaić u slavu imendana našega slavnog pjesnika dao«.¹⁰ Među tih tridesetak »osobah«, jasno, bio je i upravitelj koprivničke podžupanije A. Heikelmann.

No, kralj. podžupanija u Koprivnici, unatoč ovome, bila je povrijeđena postupkom Odbora za priređenje Rusanove svečanosti, pa je dopisom od 1. lipnja 1886. pozvala Franju Lugarića, kao predsjednika, da dade objašnjenje i dostavi zapisnik odborske sjednice od 22. svibnja. Odgovor što ga je predsjednik Odbora uputio kralj. podžupaniji u Koprivnicu primjer je ponosa i hrabrosti, poštenja i rodoljublja kako samog starine Lugarića tako i čitavog Virja. U cijelosti taj odgovor glasi: »Na broj 60. Veleoslavnoj kr. podžupaniji u Koprivnici. Uslijed tamošnjega cienjenoga poziva od 1./6. t. g. br. 29 pr. dostavlja pokorno podpisani u privitku pod /. doslovni prepis zapisnika iz sjednice odbora za priređenje Rusanove svečanosti od 22./5. t. g. uz sledeće razjašnjenje: 1. Odbor za priređenje Rusanove svečanosti sastojao se iz

Spomenik Ferdi Rusanu u Virju

sedam lica, kojega članovi bjahu: a) gosp. Martin Pankarić obć. načelnik, b) gosp. Stjepan Sabolić podnačelnik, c) gosp. Antun Bazijanec obć. liječnik, d) gosp. Dragutin Mikulčić ljekarnik, e) gosp. Koloman German ljekarnik, f) gosp. Mijo Tomac učitelj i g) podpisani Franjo Lugarić kao predsjednik odbora. 2. U odborskoj sjednici 22./5. t. g. sudjelovali su gg.: Martin Pankarić, Dragutin Mikulčić, Koloman German, Mijo Tomac iz Fr. Lugarić; dočim su gg. Stjepan Sabolić i Antun Bazijanec odsutni bili. 3. U principu nije nitko od prisutne gg. odbornika

¹ Matković: Povijest 1, Zagreb 1976, str. 248

² Ferdo Rusan rođen je 10. prosinca 1810. u Pavlinu kraj Kloštra. Trivijalku je svršio u Kloštru, a potom otišao u bjelovarski vojnički zavod. Poručnikom je postao 1838. Kao oficir otišao je u Pečuh (Mađarska) gdje se upravo radilo na otvaranju ilirske čitaonice. Zbog svog rodoljublja postao je nepoćudan i 1842. umirovljen. Neko vrijeme živio je kod brata u Semovcima, a kad je brat imenovan satnikom u Virju, s njim je došao i Ferdo. U Virju je proveo od 1849. do 1874. kad se zbog bolesti povlači k rođacima u Bjelovar. Pisao je pjesme. Među prvim pjesmama spominje se »Lepa moja rodna Podravina«. Mnoge su mu pjesme uglazbljene. U Virju je osnovao »Narodno dobrovoljno kazalište«. Prva predstava održana je 30. lipnja 1850. Bila je to Rusanova vesela igra »Tri mladoženje odjedamputa«. Posljednja »Sreća i nesreća« odigrana je 30. svibnja 1852. Tom predstavom kazalište je prestalo djelovati. Ferdo Rusan umro je u Bjelovaru 2. svibnja 1879.

³ Blaž Madjer: Casti i dobru zavičaja, Zagreb 1937, str. 159

⁴ Franjo Lugarić rođen je 9. svibnja 1824. u Spišić Bukovici. Prvi i drugi razred svršio je u Suhopolju, a treći i četvrti u Bjelovaru, gdje ga je u orguljama podučavao gradski orguljaš Flajšer. S 13 godina postao je orguljaš u Spišić Bukovici, a malo potom i priv. učitelj. Godine 1842. došao je za učitelja i orguljaša u Virje i tu ostao do kraja života. Pedagoški tečaj završio je u Rakovcu i postao državnim učiteljem. Kad su 1871. godine spojene državna trivijalna i narodna škola u Virju u jednu, glavnu pučku školu, Franjo Lugarić je imenovan njenim upraviteljem. Školskim nadzornikom križevačke županije postao je 1875. Kao školski nadzornik je i umirovljen, na vlastiti zahtjev, 1884. Bio je veliki prijatelj s Ferdodom Rusanom. Kako je F. Rusan bio »čovjek izvanredna sluha, ali nevješt ni jednom glazbalu«, to je Franjo Lugarić prema Rusanovim zahtjevima »stavljao u note njegove pjesme«. (»Podravac« od 15. XI. 1902.) Umro je u Virju 30. listopada 1902.

⁵ »Obzor« br. 119 od 25. svibnja 1886.

⁶ Ibid.

⁷ »Obzor« br. 120 od 26. svibnja 1886.

⁸ »Hrvatska« br. 98/1886, br. 104/1886, br. 105/1886, br. 109/1886, »Narodne novine« br. 126/1886, br. 138/1886, »Agrarmer Zeitung« br. 120/1886, br. 122/1886, br. 126/1886.

⁹ Dobrovoljno vatrogasno društvo iz Novigrada Podravskeg odbilo je, također, odsvirati 5 pjesama (»Hrvatska« br. 109/1886).

¹⁰ »Narodne novine« br. 126 od 2. lipnja 1886.

¹¹ Arhiv Hrvatske — Zahvaljujem S. Horduku na fotokopiji.

¹² »Narodne novine« br. 138 od 18. lipnja 1886.

mogo biti za to da se naumljena i već javno objelodanjena svečanost obustavi, jer bi to bilo u očitom protuslovju sa nastojanjem i trudom odbora, što ga je jur uložio za što dostojniju proslavu pok. Ferde Rusana; nu jer nitko od gg. odbornika nije bio voljan preuzeti one odgovornosti, koje mu je nametala ta Velesl. kr. podžupanija naročito ovim pasusom: »da budu tako dugo, dok bude svečanost trajala, kako kod odkrića spomenika, tako i kod banketa govore držali samo oni, koji na to određeni budu, i kojih govori budu po ovoj oblasti odobreni«, bio je odbor prisiljen odustati od svake javne svečanosti prigodom odkrića Rusanova spomenika, a u tom smislu glasovao je i potpisani. 4. Preostali darovi za priređenje upitne svečanosti povratiti će se dotičnikom, čim budu podmireni još neki neznatni troškovi učinjeni u svrhu iste svečanosti. U Virju 4./6. 1886. F. Lugarić.¹¹

List vladine stranke »Narodne novine« napokon je otkrio pozadinu naredbe koprivničke podžupanije. Optužio je Franju Lugarića da je svečanost htio iskoristiti »da se tom zgodom uzveliča neodvisna narodna stranka, a osobito njezin doglavljenik, nekadanji sab. zastupnik virjanskog izbornog kotara prof. dr. Franjo Vrbanić«, da bi list zaključio: »dakle, tu se je ime pok. pjesnika i njegov spomenik htjelo zlorabiti na stranačko-političku demonstraciju«.¹²

Strah Kluenova režima pred opozicijom, kao i pred javnom manifestacijom hrvatskog rodoljublja, bio je očit. Ali i udarac što ga je Virje zadalo »kuenovštini« bio je, također, očit.